

methods of teaching mathematics, natural sciences and humanitarian subjects. The number and types of such services are growing rapidly and cover various spheres of activity of teachers, from the creation of visualization for a specific lesson to the development and implementation of the author's interactive course. We share the opinion of scientists about fundamental changes in education, which are coming with the access of participants in the educational process to various services based on artificial intelligence. A large number of services need their systematization, so we have made an attempt to systematize services for teaching mathematics and a brief overview of services in selected areas: tools for working with text, tools for creating visual objects, tools for creating audio, video, tools for solving tasks and automatic assessment, tools for organizing the learning process, online courses, tools for monitoring educational achievements of students, tools for extracurricular work, encouraging mathematics, tools for mathematical measurements, calculators. The given examples are a small part of the services selected on the basis of the own and experience of Methodist teachers, recommendations of Internet sources, and expert scientists. The use of a part of the services was tested by us during a pedagogical experiment on the organization of independent work of students of higher pedagogical education in the specialty 014 Secondary education. Mathematics for the creation of author's didactic tools in mathematics.

Key words: services based on artificial intelligence, teaching mathematics, modern educational process, systematization of services based on artificial intelligence, development of original didactic materials.

УДК 378.014

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.99.02>

Віротченко С. А.

ВПЛИВ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ НА РОЗВИТОК МОВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ БАЛТІЇ: СТРАТЕГІЇ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті проведено аналіз мовної політики України та країн Балтії з урахуванням її впливу на мовну освіту, мовну свідомість і національну ідентичність суспільства. Представлено вивчення теоретичних аспектів, що лежать в основі мовної політики, а також практичних заходів, спрямованих на її реалізацію. Зазначені різноманітність і специфіка національних підходів до мовної політики в кожній з розглянутих країн. У розгляді української мовної політики зосереджено увагу на пріоритетних напрямках, таких як активна українізація населення та розвиток мовно-комунікативних навичок громадян, а також підтримка вивчення іноземних мов. Проведено аналіз заходів з реалізації мовної політики в українському суспільстві, зазначено її ключову роль у збереженні національної ідентичності та національної безпеки України. У контексті литовської мовної політики наголошено на підтримці державної мови та культури як реакції на історичні та політичні зміни, визначено головні цілі мовної політики згідно з нормативно-правовими документами країни. У випадку Латвії визначено, що мовна політика визнає мову як ключовий елемент національної ідентичності, спрямовуючи зусилля на збереження сталості національної мови та підтримку багатомовності. Мовна політика Естонії відзначається комплексністю та багатогранністю, враховуючи різноманітність областей застосування. Визначено стратегії, спрямовані на збереження та підтримку естонської мови як державної, а також поширення вивчення цієї мови за кордоном та створення умов для ефективного вивчення інших мов. Таким чином, встановлено, що мовна політика відіграє важливу роль у формуванні мовної свідомості громадян і національної ідентичності. Вона спрямована на забезпечення сталості та розвитку мовного простору кожної країни, а також на відповідь на глобальні виклики сучасності, такі як полікультурність і глобалізація.

Ключові слова: країни Балтії, мовна компетентність, мовна освіта, мовна політика, мовні ресурси, мовна свідомість, мовне середовище, стратегії мовної політики, Україна.

Продумана мовна політика є необхідною передумовою для забезпечення якісної мовної освіти через свою спроможність визначати стратегії, програми та ресурси, спрямовані на розвиток мовних компетентностей у суспільстві. Вона відображає цінності та підходи, які держава втілює у взаємодії між різними етнонаціональними групами в суспільстві, її форми та спрямування залежать від політичної системи, способу управління, міжетнічних відносин у різних сферах життя, історичного контексту й інших чинників.

Наукові пошуки вітчизняних учених у сфері мовної політики охоплюють широкий спектр тематик та аспектів. Дослідження впливу мовної політики на мовну свідомість громадян, проведені О. Данилевською [5] та Г. Євсєєвою [8], зосереджуються на аналізі психологічних і соціокультурних аспектів мовної політики й її впливу на індивідуальні та колективні уявлення про мову. Роботи Л. Белей [1] та М. Бігарі [2] спрямовані на вивчення особливостей проведення мовної політики з правової, організаційної й інституційної перспективи. Дослідження, проведені М. Кочерганом [10] та Л. Масенко [13], присвячені проблемам двомовного середовища в Україні, а роботи Н. Дічека [7], І. Лопушинського [11], Л. Мазуки [12] та Ю. Терещенка [14] звертають увагу на вплив мовної політики на реалізацію мовної освіти, визначаючи ключові стратегії та виклики у цій сфері. Проте існує актуальна потреба в більш докладному вивченні цього питання, а також у зіставленні підходів в окресленому аспекті українських науковців та балтійських дослідників, які накопили цінні теоретичні та практичні доробки в царині мовної освіти.

Мета статті полягає в розкритті впливу мовної політики на розвиток мовної освіти в Україні та країнах Балтії, аналізі наявних стратегій, викликів і перспектив з окресленого питання. Реалізація поставленої мети також передбачає висвітлення основних підходів до тлумачення мовної політики в Україні та країнах Балтії, що включає вивчення теоретичних концепцій, які лежать в основі мовної політики, а також практичних заходів, які вживаються для її реалізації. Крім того, у статті досліджено специфіку мовної політики в контексті культурного, політичного й історичного середовища кожного з цих регіонів.

Як визначено в дослідженні, в українському науковому просторі широко використовується визначення мовної політики, яку запропонував В. Брицин: сукупність ідеологічних постулатів і практичних дій, спрямованих на регулювання мовних відносин у країні або розвиток мовної системи у певному напрямі [3]. М. Кочерган у своєму визначенні мовної політики підкреслює, що це «сукупність політичних і адміністративних заходів, спрямованих на надання мовному розвитку бажаного спрямування, ... частина національної політики певної держави» [10, с. 4].

Виступаючи важливим аспектом національної ідентичності та маючи велике значення для національної безпеки сучасної України, мовна політика розуміється як система ідеологічних принципів і практичних заходів, які орієнтовані на регулювання мовних відносин, задоволення мовних потреб і сприяння формуванню мовної свідомості серед громадян [4]. Сьогодні мовна політика України акцентує на відновленні української ідентичності в суспільстві, причому політична еліта країни вважає українську мову важливим чинником національної єдності [15]. Таким чином, на думку В. Демченко, мовна політика має бути спрямована на збереження та стимулювання розвитку державної мови, вирішення мовних протиріч у країні й управління мовним розвитком у відповідності з науковими дослідженнями та мовними трендами [6].

Іншим важливим аспектом мовної політики України є зосередження уваги на вивченні іноземних мов, зокрема англійської. Ця стратегія розпочалася з впровадженням «Концептуальних засад державної політики щодо розвитку англійської мови у сфері вищої освіти» у 2019 р., розроблених у співпраці з Британською Радою. Її мета полягає в створенні умов для освітнього, культурного та професійного зростання громадян, підвищенні якості освіти, інтеграції та підтримки європейських і глобальних ініціатив [9]. Такий підхід визначається потребою в підготовці кадрів для глобального співробітництва, підтримки міжкультурного діалогу та розвитку мовної компетентності громадян.

Таким чином, у сучасній мовній політиці України переважають кілька пріоритетних напрямків: активна українізація населення та розвиток мовно-комунікативних навичок громадян, спрямовані на поглиблене вивчення української мови та культурної спадщини, а також підтримка вивчення та використання англійської мови в різних сферах суспільного життя, що сприяє досягненню європейських і глобальних стратегічних цілей України.

Як з'ясовано, литовська мовна політика (*kalbų švietimo politika / kalbų mokymo politika*) є відповіддю на історичні та політичні зміни, зокрема на відновлення незалежності в 1990 р. У цей період литовська мова стала символом державності та збереження національної ідентичності. З огляду на це, однією з головних цілей мовної політики Литви є посилення та підтримка державної мови та культури [18]. Нормативно-правові документи суттєво впливають на навчання мови у школах і формування мовних поглядів серед молоді [31].

Мовна політика, як визначено в «Основних напрямках державної мовної політики на 2023–2030 роки», – це впроваджений державою комплекс заходів і правил, спрямованих на збереження або зміну мовних питань [31]. Згідно з Універсальною литовською енциклопедією, мовна політика – це система заходів, визначених державою та направлених на формування певних поглядів громадян щодо використання мови [34]. Д. Желвіс пояснює, що мовна політика має на меті формування та розвиток особистості відповідно до визначених державою мети та цінностей [35, с. 10]. Таким чином, згідно з нормативно-правовими документами Литви, литовська мовна політика відображає національну ідеологію, що визначає практику та цілі викладання мови, й акцентує важливість тандему мовної освіти та мовної політики у формуванні та збереженні національної ідентичності.

Згідно з визначенням П. Юцевічене, освітня мовна політика є фундаментальною системою, що відображає цілі освіти на певному етапі розвитку держави [22]. За Л. Дублієне, литовська освітня мовна політика спрямована на інтернаціоналізацію через значний вплив інтенсивних процесів європеїзації в країні [19]. На рівні конкретних освітніх установ мовна освітня політика реалізується шляхом всебічного впровадження освітніх інновацій у всіх аспектах їхньої діяльності з метою здійснення корінних змін у якості освітнього процесу. Таким чином, мовна освітня політика Литви націлена на збереження та підтримку литовської мови та культури, а також сприяє інтернаціоналізації та відповіді на глобальні виклики.

У латвійських джерелах поняття «мовна політика» (*valodu politika*) визначається як частина національної політики країни, що визначає статус вживаних мов, розподіл функцій між ними та носіями певних мов, а також сприяє їх засвоєнню та розвитку. За словами І. Боге, мовна політика орієнтується на процес розвитку мов, включає в себе прийняття рішень щодо їх статусу, розподілу функцій та мовної освіти на певній території [17].

У нормативно-правових документах Латвії відзначається, що державна мовна політика визнає мову як ключовий елемент національної ідентичності та національного символу. В документах зазначено, що збереження та розвиток мови безпосередньо залежить від її носіїв [29]. У Плані імплементації «Основних засад державної мовної політики на 2021–2027 роки» зазначено, що національна мовна освітня політика

та навчання латиської мови є основними засобами, що сприяють сталості національної мови [23]. Таким чином, основною метою цієї політики є забезпечення розвитку латиської мови як державної мови, її використання в усіх сферах, розвиток мови та діджиталізація мовних ресурсів, а також залучення громадськості до впровадження мовної політики [30]. Отже, згідно з метою мовної політики, що полягає в забезпеченні довгострокового функціонування та конкурентоспроможності латиської мови, у Латвії визначені такі напрямки мовної політики: закладення правових засад статусу державної мови, підтримка навчання латиської мови, а також загальні цілі щодо забезпечення багатомовності.

Як встановлено, в естонському освітньому просторі поняття «мовна політика» (*keelepoliitika*) визначається як набір стратегій, спрямованих на збереження та підтримку естонської мови як державної, поширення вивчення естонської мови за кордоном і створення умов для ефективного вивчення іноземних мов [33].

Мовна політика в Естонії, як свідчать наукові дослідження [20; 25; 26; 27], виявляється складною та багатогранною сферою, оскільки її галузі застосування є різноманітними, і важко визначити їх межі. З одного боку, вона виступає як механізм контролю, що спрямований на вивчення й оцінку її ефективності із залученням різних інституцій та мовних груп. З іншого боку, метою мовної політики є захист мови шляхом створення системи, яка б уникала або контролювала негативний вплив на її використання. Однак такий підхід може спровокувати відсутність уваги до соціальних аспектів використання мови, таких як контекст користування нею в сучасному суспільстві. Крім того, у дискурсі мовної політики в Естонії переважає технократичне розуміння мови як набору правил, відповідно до яких можна контролювати мовну поведінку громадян за допомогою різноманітних заходів [25]. На додаток до цього, естонські науковці зауважують про необхідність розглядати мовну політику як взаємодію двох сторін, спрямовану на досягнення балансу у мовному розмаїтті на різних рівнях. А В. Таулі розуміє поняття «мовна політика» як систематичну діяльність, направлену на координацію існуючих мов або створення нових національних чи міжнародних мов [27].

М. Сінер та Т. Віхалемм підкреслюють важливість розуміння державної мовної політики як динамічного інструменту, який повинен адаптуватися до змін серед носіїв мови, у суспільстві й економіко-політичному контексті [25, с. 90]. З огляду на те, що завданням мовної політики також є систематичний розвиток комунікаційного середовища на довгострокову перспективу, Т. Ерельт зауважує, що мовна політика – це осмислений процес, який спрямований на прогресивний розвиток, розширення, збереження та вдосконалення літературної мови. Вона включає в себе надання рекомендацій з використання мови та встановлення стандартів для досягнення мовного ідеалу [21].

Слід відзначити, що в Естонії існує концепція мовної політики, яка розглядається в контексті закладів вищої освіти, тому К. Розенвальде та Б. Клаас-Ланг аналізують чинники, що впливають на вибір мови викладання та навчання в університетах сьогодення. Вони вбачають у формуванні ідентичності студентів один з ключових аспектів мовної політики освітніх закладів, де студенти вивчають мову з метою бачити її можливе застосування у майбутньому [24].

Отже, мовна політика Естонії різностороння й охоплює державні стратегії та місцеві ініціативи, спрямовані на збереження, розвиток і використання мовних ресурсів країни. Одним із ключових компонентів цієї політики є мовна політика в університетах, яка фокусується на створенні мовного середовища, що впливає на мовний вибір як студентів, так і викладачів.

Таким чином, робимо висновок, що дослідження поняття мовної політики в балтійській науковій літературі відзначається активним розвитком балтоцентричного підходу, що базується на спільному досвіді та характеристиках Естонії, Латвії та Литви. Мовна політика України та балтійських країн, хоча і має власні особливості, спрямована на збереження мовної ідентичності та розвиток мовного розмаїття. Так, Україна активно підтримує українізацію й інтеграцію через мову, Литва зосереджується на збереженні та передачі національних ідеалів, а Латвія віддає перевагу сталості національної мови та підтримці багатомовності. Естонія також робить акцент на розвиток власної мови та підтримку інших мов, як у своїй країні, так і за її межами. Незважаючи на різноманітність мовних політик, основна мета усіх цих країн полягає в забезпеченні сталості та розвитку мовного простору нації на шляху до багатомовності та полікультурності.

Використана література:

1. Белей Л. Л. Мовний маркетинг як інструмент мовної політики. *Мовознавство : наук.-теорет. журн. Ін-ту мовознавства ім. О. О. Потебні та Укр. мов.-інформ. фонду НАН України*. Київ, 2015. №5. С. 3–12.
2. Бігарі М. І. Роль зв'язків з громадськістю (PR) у провадженні державної мовної політики. *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. пр. Харків : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2019. Вип. 2 (64). С. 73–79.
3. Брицин В. М. Мовна політика. *Українська мова: енциклопедія*. 3-тє вид. / ред. кол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. Київ : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2007. С. 375.
4. Вітко-Присяжнюк Я. Сучасна мовна політика України в контексті питання національної безпеки. *Мова і право : лінгвістичний аспект розуміння, тлумачення та застосування права*: Матеріали міжвузівського круглого столу. 09 листопада 2023 року. Одеса: ОДУВС, 2023. С. 9–12.
5. Данилевська О. М. Масове опитування як основний метод діагностування мовної ситуації в українській шкільній освіті. *Вісник Київ. нац. лінгвістичного університету*. Серія : філологія. 2018. Т. 21. № 1. С. 150–163.
6. Демченко В. М. Державна мовна політика: сучасні виклики. *Вісник ХНТУ. Публічне управління та адміністрування*. № 1(80), 2022 р. С. 77–84.

7. Дічек Н. П. Державна мовна політика незалежної України у вимірі шкільної освіти : від витоків до сьогодення. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка*. Чернігів: НУЧК, 2020. Вип. 11 (167). С. 181–190. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/723734/>
8. Євсєєва Г. П. Мова як чинник національної самоідентифікації та державотворення в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*: зб. наук. праць. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ. 2009. Вип. 1 (1). С. 3–13. URL : [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-01\(1\)/Evseeva.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-01(1)/Evseeva.pdf)
9. Концепції розвитку англійської мови в університетах. 2019. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-stvorilo-konceptsiyu-rozvitku-anglijskoji-v-universitetah-u-dodatku-riven-v1-obovyazkova-umova-vstupu-v2-vipusku-vikladannya-profilnih-disciplin-inozemnoyu-ta-movni-skriningi>
10. Кочерган М. Мовна ситуація і мовна політика в Україні. *Світгляд*. № 2. 2008. С. 18–23.
11. Лопушинський І. П. Формування та реалізація державної мовної політики в галузі освіти України: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02 – механізми державного управління. Київ, 2008. 515 с.
12. Мазука Л. І. Мовна політика щодо освіти національних меншин. *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 4 (29). С. 106–112.
13. Масенко Л. Українська мовна ситуація: труднощі і перспективи. Інтерв'ю від 26.03.2018. URL : <http://mykma.org/interviews/larysa-masenko-ukrayinska-movna-sytuatsiya-trudnoshti-j-perspektyvy.html>
14. Терещенко Ю. Філософія політики в сфері освіти: якою їй бути в Україні. *Освіта*. 2005. № 20. С. 6–7.
15. Черничко С. Напрямки мовної освіти України і угорськомовна освіта на Закарпатті. *Acta Beregsasiensis: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve*. 2009. VIII. évfolyam, 2. kötet. pp. 97–106.
16. Шаповал Ю., Ажнюк Б. Мовна ситуація в Україні: історія і сучасний стан. URL : <http://memorial.cf/genocid-ukrajinciv/duhovnyj-i-kultunyj-genocid/780-dodatok-do-vidkrytogo-lysta-mizhnarodnij-gromadskosti.html>
17. Boge I. Valodu politikas istenošanas vadība Latvijas valsts augstskolās. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte. 2012.
18. Bulajeva T., Duoblienė L. Užsienio kalbų mokymas: daugiakalbystės ir mokymo ankstinimo link. *Lietuvos švietimo politikos transformacijos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. 2009. P. 209–236.
19. Duoblienė L. 2010 Švietimo politika ir globalizacija: nacionaliniai ir supranacionaliniai ypatumai. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 25. P. 69–84.
20. EIM = Eesti ühiskonna integratsiooni monitoring. 2011. URL : [http://www.kul.ee/webe1,\(0-Q3#\\$+Q,%\(\\$-.'\(+,00%QE%\(\\$-.'\(+,00%,R20,\(00-%.R7899K41SJK](http://www.kul.ee/webe1,(0-Q3#$+Q,%($-.'(+,00%QE%($-.'(+,00%,R20,(00-%.R7899K41SJK)
21. Erelt T. Eesti keelekorraldus. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. 2002.
22. Jucevičius R., Jucevičienė P., Janiūnaitė B. Mokyklos strategija. Strateginio vystymo vadovas. Kaunas: Žinių visuomenės institutas. 2003.
23. Plāna projekts (Valsts valodas politikas pamatnostādņu 2021.–2027. gadam īstenošanas plāns 2022.–2023. gadam). URL : https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/89b5324e-cbe1-4e46-bbfd-365c38a4319b#
24. Rozenvalde K., Klaas-Lang, B. Mis keelt kasutada? *Keel ja Kirjandus*, 2022.
25. Siiner, M., T. Vihalemm. Jätkusutlik keelepoliitika: kas ja kuidas? *Keel ja Kirjandus*. 2013. P. 81–94. URL : https://keeljakirjandus.ee/wp-content/uploads/2019/11/MSiinerTVihalemm2_13.pdf
26. Siiner M. Kas Keelepoliitika Keskmee Peaks Olema Riik? *Keel Ja Kirjandus*. 2018.
27. Tauli V. Keelekorralduse alused. *Eesti Teadusliku Seltsi Rootsis väljaanne*. Stockholm: Vaba Eesti. 1968.
28. Urbonaitė D. Kalbos samprata kalbinio švietimo politikoje: Lietuvos ir Danijos lyginamoji analizė. *Taikomoji kalbotyra*. 2017. P. 199–229. www.taikomojikalbotyra.lt
29. Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2015.–2020. gadam. URL : <https://valoda.lv/en/state-language/state-language-policy/>
30. Valsts valodas politikas pamatnostādņēm 2021.–2027. gadam. URL : <https://likumi.lv/ta/id/325679-par-valsts-valodas-politikas-pamatnostadnem-20212027-gadam>
31. Valstybinės kalbos politikos 2023–2030 metų gaires. URL : <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/c73853b0e4be-11eda305cb3bdf2af4d8>
32. Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga, 2007. URL : <http://www.termiini.lza.lv/>
33. Vikipeedia. Vaba entsüklopeedia. URL : https://et.wikipedia.org/wiki/Eesti_keelepoliitika
34. Visuotinė lietuvių enciklopedija. URL : <https://www.vle.lt/straipsnis/kalbu-politika/>
35. Želvys R., Būdienė V. Švietimo politika. *Švietimo politika ir monitoringas*. Vilnius: Garnelis. 2003. P. 5–100.

References:

1. Belei L. L. (2015) Movnyi marketynh yak instrument movnoi polityky. [Language marketing as a tool of language policy]. *Movoznavstvo : nauk.-teoret. zhurn*. In-tu movoznavstva im. O. O. Potebni ta Ukr. mov.-inform. fondu NAN Ukrainy. Kyiv. № 5. S. 3–12 [in Ukrainian].
2. Bihari M. I. (2019) Rol zviazkiv z hromadskistiu (PR) u provadzheni derzhavnoi movnoi polityky. [The role of public relations (PR) in the implementation of state language policy]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia: zb. nauk. pr. Kh.: Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr»*. Vyp. 2 (64). S. 73–79 [in Ukrainian].
3. Brytsyn V. M. (2007) Movna polityka. [Language policy]. *Ukrains'ka mova: entsyklopediia*. 3-tie vyd. / red. kol.: Rusanivs'kyj V. M., Taranenko O. O., Ziabliuk M. P. ta in. Kyiv: Ukr. entsykl. im. M. P. Bazhana. S. 375 [in Ukrainian].
4. Vitko-Prysiashniuk Ya. (2023) Suchasna movna polityka Ukrainy v konteksti pytannia natsionalnoi bezpeky. [Modern language policy of Ukraine in the context of national security]. *Mova i pravo : lnhvistychnyj aspekt rozuminnia, tlmachennia ta zasto-suvannia prava : Materialy mizhvuzivs'koho kruhloho stolu*. 09 lystopada 2023 roku. Odesa: ODUVS. S. 9–12 [in Ukrainian].
5. Danylevs'ka O. M. (2018) Masove opytuvannia yak osnovnyi metod diahnostuvannia movnoi sytuatsii v ukrainskii shkilnii osviti. [Mass survey as the primary method of diagnosing the language situation in Ukrainian school education]. *Visnyk Kyiv. nats. lnhvistychnoho universytetu*. Seria : filolohiia. T. 21. № 1. S. 150–163 [in Ukrainian].
6. Demchenko V. M. (2022) Derzhavna movna polityka : suchasni vyklyky. [State language policy: modern challenges]. *Visnyk KhNTU. Publichne upravlinnia ta administruvannia*. № 1(80). S. 77–84 [in Ukrainian].
7. Dichek N. P. (2020) Derzhavna movna polityka nezaleznoi Ukrainy u vymiri shkilnoi osvity: vid vytyky do sohodennia. [State language policy of independent Ukraine in the dimension of school education: from origins to the present]. *Visnyk Natsional'noho universytetu «Chernihiv's'kyj kolehium» im. T. H. Shevchenka*. Chernihiv: NUChK. Vyp. 11 (167). S. 181–190. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/723734/> [in Ukrainian].

8. Yevsieieva H. P. (2009) Mova yak chynnyk natsionalnoi samoidentyfikatsii ta derzhavotvorennia v Ukraini. [Language as a factor of national self-identification and state formation in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia: zb. nauk. prats'*. Dnipropetrovsk : DRIDU NADU. Vyp. 1 (1). S. 3–13. URL : [http://vvv.dridu.dp.ua/vidavnitstvo/2009/2009-01\(1\)/Evseeva.pdf](http://vvv.dridu.dp.ua/vidavnitstvo/2009/2009-01(1)/Evseeva.pdf) [in Ukrainian].
9. Kontseptsii rozvytku anhliskoi movy v universytetakh (2019) [Concepts of English Language Development in Universities]. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-stvorilo-kontseptsiiu-rozvytku-anglijskoyi-v-universitetah-u-dodatku-riven-v1-oboviazkova-umova-vstupu-v2-vipusku-vikladannia-profilnih-distyplin-inozemnoi-ta-movni-skriningi> [in Ukrainian].
10. Kocherhan M. (2008) Movna sytuatsiia i movna polityka v Ukraini. [Language situation and language policy in Ukraine]. *Svitohliad*. № 2. S. 18–23 [in Ukrainian].
11. Lopushynskiy I. P. (2008) Formuvannia ta realizatsiia derzhavnoi movnoi polityky v haluzi osvity Ukrainy. [Formulation and implementation of state language policy in the education sector of Ukraine] : avtoref. dys. ... d-ra nauk z derzh. upr. : 25.00.02 – mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia. 515 s. [in Ukrainian].
12. Mazuka L. I. (2013) Movna polityka shhodo osvity natsionalnykh menshyn. [Language policy regarding education of national minorities]. *Stratehichni priorytety*. № 4 (29). S. 106–112 [in Ukrainian].
13. Masenko L. (2018) Ukrainska movna sytuatsiia: trudnoshchi i perspektyvy. [Ukrainian language situation: challenges and prospects]. URL : <http://mykma.org/interviews/larysa-masenko-ukrayinska-movna-sytuatsiia-trudnoshhi-j-perspektyvy.html> [in Ukrainian].
14. Tereschenko Yu. (2005) Filosofiia polityky v sferi osvity: iakoiu ij buty v Ukraini. [Philosophy of policy in the field of education: what should it be like in Ukraine]. *Osvita*. № 20. S. 6–7 [in Ukrainian].
15. Chernychko S. (2009) Napriamky movnoi osvity Ukrainy i uhorskomovna osvita na Zakarpatti. [Directions of language education in Ukraine and Hungarian-language education in Zakarpattia]. *Atsta Beregsasiensis: a II. Rákóczy Ferents Kárpátiai Magyar Főiskola tudományos évkönyve*. VIII. évfolyam, 2. kötet. P. 97–106 [in Ukrainian].
16. Shapoval Yu., Azhniuk B. Movna sytuatsiia v Ukraini: istoriia i suchasnyj stan. [Language situation in Ukraine: history and current state]. URL : <http://memorial.tsf/genotsyd-ukraintsiv/duhovnyj-i-kultunyj-genotsyd/780-dodatok-do-vidkrytogo-lysta-mizhnarodnij-gromadskosti.html> [in Ukrainian].
17. Boge I. (2012) Valodu politikas īstenošanas vadība Latvijas valsts augstskolās. [Managing the implementation of language policy in Latvian public universities]. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte [in Latvian].
18. Bulajeva T., Duoblienė L. (2009) Užsienio kalbų mokymas : daugiakalbystės ir mokymo ankstinimo link. [Teaching foreign languages: towards multilingualism and early learning]. *Lietuvos švietimo politikos transformacijos*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. P. 209–236 [in Lithuanian].
19. Duoblienė L. (2010) Švietimo politika ir globalizacija: nacionaliniai ir supranacionaliniai ypatumai. [Education policy and globalisation: national and supranational features]. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 25. P. 69–84 [in Lithuanian].
20. EIM = Eesti ühiskonna integratsiooni monitoring. [EIM = Monitoring the integration of Estonian society]. (2011) URL : [http://www.kul.ee/webel1_\(0-Q3#\\$\\$+Q,%\\$\(-\(+,00%QE%\(\\$-\('\(+,00%,R20%,\(00-,%R7899K41SJK](http://www.kul.ee/webel1_(0-Q3#$$+Q,%$(-(+,00%QE%($-('(+,00%,R20%,(00-,%R7899K41SJK) [in Estonian].
21. Erelt T. (2002) Eesti keelekorraldus. [Estonian language arrangements]. Tallinn : Eesti Keele Sihtasutus [in Estonian].
22. Jucevičius R., Jucevičienė P., Janiūnaitė B. (2003) Mokyklos strategija. [School strategy]. Strateginio vystymo vadovas. Kaunas : Žinių visuomenės institutas [in Lithuanian].
23. Plāna projekts (Valsts valodas politikas pamatnostādņu 2021.-2027. gadam īstenošanas plāns 2022.-2023.gadam). [Draft Plan (Implementation Plan 2021–2027 for the National Language Policy Guidelines 2022–2023)]. URL : https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/89b5324e-cbe1-4e46-bfbd-365c38a4319b# [in Latvian].
24. Rozenvalde K., Klaas-Lang, B. (2022). Mis keelt kasutada? [What language to use?] *Keel ja Kirjandus* [in Estonian].
25. Siiner, M., T. Vihalemm. (2013) Jätksuutlik keelepoliitika: kas ja kuidas? [Sustainable language policies: if and how?] *Keel ja Kirjandus*. P. 81–94. URL : https://keeljakirjandus.ee/wp-content/uploads/2019/11/MSiinerTVihalemm2_13.pdf [in Estonian].
26. Siiner M. (2018) Kas Keelepoliitika Keskmes Peaks Olema Riik? [Should the state be at the heart of language policy?]. *Keel Ja Kirjandus* [in Estonian].
27. Tauli V. (1968) Keelekorralduse alused. [Basics of language management]. *Eesti Teadusliku Seltsi Rootsis väljaanne*. Stockholm: Vaba Eesti [in Estonian].
28. Urbonaitė D. (2017) Kalbos samprata kalbinio švietimo politikoje : Lietuvos ir Danijos lyginamoji analizė. [The concept of language in language education policy: a comparative analysis of Lithuania and Denmark]. *Taikomoji kalbotyra*. P. 199–229. URL : www.taikomojikalbotyra.lt [in Lithuanian].
29. Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2015. 2020. Gadam. [Guidelines for the National Language Policy 2015–2020]. URL : <https://valoda.lv/en/state-language/state-language-policy/> [in Latvian].
30. Valsts valodas politikas pamatnostādņēm 2021.-2027. Gadam. [Guidelines for the National Language Policy 2021–2027]. URL : <https://likumi.lv/ta/id/325679-par-valsts-valodas-politikas-pamatnostadnem-20212027-gadam> [in Latvian].
31. Valstybinės kalbos politikos 2023–2030 metų gaires. [Guidelines for the National Language Policy 2023–2030]. URL : <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/c73853b0e4be11eda305cb3bdf2af4d8> [in Lithuanian].
32. Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca. [Explanatory dictionary of basic linguistic terms]. (2007). Rīga. URL : <http://www.termiini.lza.lv/> [in Latvian].
33. Vikipeedia. Vaba entsüklopeedia. [Wikipedia. Free encyclopedia]. URL : https://et.wikipedia.org/wiki/Eesti_keelepoliitika [in Estonian].
34. Visuotinė lietuvių enciklopedija. [Lithuanian Encyclopedia]. URL : <https://www.vle.lt/straipsnis/kalbu-politika/> [in Lithuanian].
35. Želvys R., Būdienė V. (2003) Švietimo politika. [Education policy]. *Švietimo politika ir monitoringas*. Vilnius: Garnelis. P. 5–100 [in Lithuanian].

Virotschenko S. Impact of language policy on the development of language education in Ukraine and the Baltic countries: strategies, challenges and perspectives

The article provides an analysis of the language policies of Ukraine and the Baltic countries, taking into account their impact on language education, language awareness, and national identity. It presents a study of the theoretical aspects underlying language policy, as well as practical measures aimed at its implementation. Diversity and specificity of national approaches to language policy in each of the countries under consideration are noted. In the discussion of language policy in Ukraine,

attention is focused on priority areas such as active Ukrainization of the population and the development of language and communication skills of citizens, as well as support for the study of foreign languages. An analysis of measures to implement language policy in Ukrainian society is conducted, emphasizing its key role in preserving national identity and national security of Ukraine. In the context of Lithuanian language policy, emphasis is placed on supporting the state language and culture in response to historical and political changes, and the main goals of language policy are defined according to the country's normative legal documents. In the case of Latvia, it is determined that language policy recognizes language as a key element of national identity, directing efforts towards preserving the stability of the national language and supporting multilingualism. Estonia's language policy is characterized by complexity and versatility, taking into account the diversity of application areas. Strategies aimed at preserving and supporting Estonian as the state language are identified, as well as promoting the study of this language abroad and creating conditions for effective learning of other languages. Thus, it is established that language policy plays an important role in shaping language awareness of citizens and national identity. It is aimed at ensuring the stability and development of the linguistic space of each country, as well as responding to contemporary global challenges such as multiculturalism and globalization.

Key words: Baltic countries, language awareness, language competence, language education, language environment, language policy, language policy strategies, language resources, Ukraine.

УДК 378.147:[159.923.35:008

DOI <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series5.2024.99.03>

Гладкий М. В., Шапран О. І.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ СКІФІВ

Стаття присвячена актуальній проблемі формування національної ментальності майбутніх українських учителів із використанням культурної спадщини народів, що проживали на території нашої держави (скіфів). Акцент у науковій публікації зроблено на уточненні сутності поняття «педагогічні умови» та визначенні їх особливостей як узагальненої сукупності об'єктивних можливостей та обставин для забезпечення ефективності та оптимізації педагогічного (освітнього) процесу (необхідність установалення внутрішніх та зовнішніх зв'язків освітнього процесу, котрі впливають на його якість; штучність конструювання педагогічних умов; наявність технологічної і практичної складових реалізації виокремлених дослідником педагогічних умов). На основі проведеного контент-аналізу та прогнозування з'ясовані педагогічні умови формування національної ментальності майбутніх учителів із використанням історичної спадщини скіфів, а саме: актуалізація усвідомлення майбутніми вчителями ціннісної природи української ментальності у процесі етнізації змісту їх професійної підготовки засобами культурної спадщини скіфів; створення освітнього середовища вищої школи засобами скіфських реліквій, що впливає на розвиток особистісного ментального простору кожного майбутнього вчителя; обґрунтування та застосування у практиці роботи ЗВО експериментальної програми формування національної ментальності майбутніх учителів як реалізації набутих знань і мотивів в активному громадянському житті; розробка комплексного навчально-методичного інструментарію використання культурної спадщини скіфів із метою формування їх національної ментальності. Зроблено висновок про зміну загального розуміння ролі культурної спадщини скіфів у стратегіях освітньої політики України, необхідності реконструкції об'єктів минулого, їх збереження у потоці нескінченних змін й адаптації до ефективного застосування у складному та динамічному сучасному освітньому середовищі України.

Ключові слова: педагогічні умови, формування національної ментальності, культурна спадщина скіфів, цінності, освітнє середовище вищої школи, етнізація змісту освіти, майбутні вчителі.

Проблеми національного менталітету завжди була актуальною для українського суспільства. Однак, у період широкомасштабної війни України з російськими окупантами, у суспільстві з'явилося усвідомлення єднання українського народу, важливості національної ідентифікації громадян, що укріплюють незламність української нації у її боротьбі за свободу і незалежність. Саме в умовах воєнного стану українська нація згадує історичні шляхи до перемоги, військові походи та культурну спадщину предків, серед яких важливу роль відіграють і скіфи як незламні воїни, культура яких і сьогодні надихає потомків на нові звершення.

Цікавість до досліджень означеної проблематики в науковому співтоваристві визначило **мету нашого дослідження** – виокремлення та характеристика педагогічних умов формування національної ментальності майбутніх учителів із використанням культурної спадщини скіфів.

Окремі аспекти визначення педагогічних умов для формування різних досліджуваних об'єктів і явищ висвітлюються у працях таких науковців, як Н.Видолоб [1], Д. Кільдеров [3], М. Носко і О. Мехед [7], О. Реброва [9], Н. Флегонтова [10], І. Фоменко [11] та ін. Проблема національної ментальності розглядається у науковому доробку таких учених як Я.Калакура [2], О. Литвиненко [5], В. Мірошніченко, Г. Добровольська [6], О. Реброва [8], А. Фурман [12], Д. Мунджері (D. Munjeri) [13] та ін.